

Rideg István

: nyugalmazott középiskolai tanár, irodalomtörténész, Karcagi Nagykun Reformá-
: tus Gimnázium

Dr. habil. Örsi Julianna

: tudományegyetem, történelem – etnográfia, bölcsészdoktor, kandidátus (ethnog-
: raphia), habilitált doktor etnográfia és kulturális antropológia, címzetes főiskolai
: tanár, nyugdíjas múzeumigazgató
: kultura.kevi@gmail.com

TUDOMÁNYOS MŰHELYMUNKA A JÁSZKUNSAÁGBAN

Kiadványbemutató: *Jászkunság – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület évkönyve*, 5. kötet, Szolnok, 2017

A Jászkunság a Kárpát-medencében történeti-néprajzi csoport lakóhelyének megnevezéseként ismert sokak számára. A kunok és a jászok utódai ma is ott élnek az Alföldön. Erős identitástudatuk része sajátos történelmük számontartása. Ezt segíti a honismereti, hagyományőrző tevékenység. Ennek előmozdítására jelent meg a *Jászkunság* című folyóirat 1954-ben. A legnehezebb pártállami időszakot egyéves kihagyással túlélő lap azon kevés vidéki magyarországi időszakos sajtóorgánumként élte meg az ezredfordulót, amely 55 évfolyamot tudhat maga mögött. 2013-ban a kiadó – 1995-től a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület – alkalmazkodva az újabb kihívásokhoz, a *Jászkunság*ot átalakította évkönyvvé. Felvállalván a jogfolytonosságot, a négyszáz oldalas évkönyv továbbra is a tudományos ismeretterjesztést, a honismeret segítését szolgálja. A szerkesztőség mindenki írását fogadja. A feltétel a színvonal és a saját mű. Előnyben részesülnek a Jászkunsággal foglalkozó írások. Mivel a csaknem félszáz tagból álló szerzői közösség különféle foglalkozású, más-más szakterületet művel, így a kötetek fejezetei is rugalmasan alkalmazkodnak a beérkezett írások tematikájához, de mégis mutatnak valamiféle állandóságot. Az első fejezet például mindig az előző évben a megyében megtartott tudomány napi konferencia előadásait tartalmazza. A különféle tudományterületek fejezetei

után helyet kapnak a határainkon kívül élő magyarsággal foglalkozó írások. A kötet harmadik részében az oktatással, művelődéssel kapcsolatos írásokat találja meg az olvasó, majd kulturális és kutatási projektekbe tekinthet be. A könyvismertetések elsősorban a nem hivatásos kiadók által megjelentett helyi kiadványokra hívják fel a figyelmet.

A kiadvány címlapján és a hátlapján színes felvétel látható a 2013. évi túrkevei birkafező verseny első helyezettjéről. A hátlapon a birkafezősén kívül az ő dolgozatához illő szemléltető fotók is szerepelnek, valamint öt szép kerámia a Draskovics-gyűjteményből. Lelkesen mondja a győztes, hogy neki hét írása jelent meg a kiadványban. Az egyikben kishazánk új Kossuth-díjasát, a Zagyvarékaszon született Serfőző Simon költőt köszönti. És közli, hogy közös barátunk, Serfőző Simon is magas színvonalúnak tartja ezt a kötetet. Később aztán Bihari György, akinek az *Apáink hagyatéka* (2015) című vallomását szerkesztettem, szintén megerősít bennünket, szerzőket abban a meggyőződésben, hogy „ez egy nagyszerű könyv”.

Valóban grandiózus vállalkozásoknak mondhatók ezek az évkönyvek. Örsi Julianna szerkesztő most 26 szerzőt nyert meg az ügynek. Többek között a történettudomány, a földrajztudomány, néprajztudomány, a régészettudomány egy-egy kandidátusát, de szerepel itt a régészek, a néprajzkutatók, helytörténet-kutatók mellett középiskolai tanár, nyugalmazott tanszékvezető egyetemi docens, mérnök-közgazdász főiskolai tanár, középiskolai tanár, egyetemi adjunktus, művelődésszervező, kulturális menedzser, múzeumigazgató, könyvtáros, biológus emeritus professzor, irodalomtörténész stb. A megye minden részéből írnak ide. Szolnokról, Törökszentmiklósról, Jászberényről, Jászfákóhalmáról, Tiszafüredről, Karcagról, Mesterszállásról, Túrkevéről, Abádszalókról, Mezőtúrról, Kunhegyesről, Kisújszállásról, Jászládányból. De írnak az ország más tájára elszármazottak is: Kecskemétről, Budapestről, Szarvasról, Debrecenből. Sőt van már egy nagy jövő előtt álló karcagi középiskolás tanulónk is! A 26 szerző 55, széles körű munkáját összefogni nagy teljesítmény volt, emellett Örsi Julianna könyveket ír, szerkeszt, konferenciákat szervez, előadásokat tart országszerte itthon, illetve még külföldön is. Nem utolsósorban 16 írásával járult hozzá az antológia sikeréhez.

A kötet 10 blokkból állt össze. Ezekből kiemelkedik az I. rész, amelyben a magyar tudomány napja, november 4-e alkalmából Abádszalókon 2016-ban tartott *tudományos ismeretterjesztő konferencia* anyaga található meg. A megye kulturális értékeinek sokszínűségét élvezhetjük itt, csokorba kötve. Szathmári István nyelvészprofesszor szerint „nagyon jó, hogy Abádszalókon terjesztettétek az ígét, igenis a jó ismeretterjesztő munkára szükség van manapság is”. Itt kilenc szerző szólal meg.

Pásztor István Zoltán az Abádszalók létrejötté, 1896 óta eltelt idejét tekintve át. Nagyon elgondolkodtató figyelemfelhívás Abádszalók 1990-es és 2011-es korfájának összehasonlítása. Amíg az előbbi kiegyensúlyozott, és harang alakú, az utóbbi urna alakú, mert csökkent a fiatalok aránya és növekedett az idősek aránya. „A 60 év feletti korosztályokban mindenhol nő-többség alakult ki.” Javaslat: „nagyon komoly idegenforgalmi fejlesztésekre lenne szükség.”

Bathó Edit lenyűgözően beszél a legendás, faragott elefántcsont Lehel-kürtéről. Idézi Kálti Márk *Képes krónikáját* a gyászos 955. évi augsburgi vereséggel kapcsolatban. Majd arról is szól, hogy a 17. században már a jászberényi főtemplom falán függött ez a 9–10. századi bizánci remekmű, amely valaha vadász- vagy harci kürt lehetett, és a 12. században került a jászokhoz. Ez a kürt a jász összefogás legfőbb jelképe, a főkapitányok méltóságjelvénye. Megtudjuk, hogy 1857-ben a Jászberénybe látogató Ferenc József császár és Erzsébet királyné is ittak belőle bort. 1898-ban megszólaltatták. 1953-ban a dévaványai Kádár Ferenc pásztor szólaltatta meg. 2008 óta pedig Budapesten a Nemzeti vágta lovas bemutató döntő futama a Lehel-kürt hangjával indul. 2014-ben avatták fel Jászberény főterén Melocco Miklós és Párkányi Raab Péter *Lehel vezér* című expresszionista szobrát. Ez az írás a kötet egyik legfőbb ékessége.

Örsi Julianna elismerően ír a lovas bandériumok szimbólumteremtő szerepéről. Jó tudni, hogy 1990-ben a jász, 1995-ben a kiskun, 2001-ben pedig a nagykun bandérium alakult meg. Igen figyelemre méltóak Bánkiné Molnár Erzsébet, Bagi Gábor és Botka János publikációi. Csak néhány példát említenék a jászkun ünnepi bandériumok felvonulásai közül: 1745. július 11.: a redemptio közgyűlési ismertetése Jászberényben, 1764. június: Vácott tisztelegés Mária Terézia előtt, 1845. október 12–13.: Széchenyi Istvánt kísérik el a nagykunsági útján Madarasra, Kunhegyesre, Kunszentmártonba, 1857. május 23-án I. Ferenc Józsefet és feleségét fogadják Jászberényben. Ott vannak 1867. június 8-án I. Ferenc József koronázásán is, a budai várban.

Nagné Bedő Ildikó arról értekezik, hogy Túrkeve legnagyobb közösségi ünnepe, a Kevi Juhászfesztivál 1998 óta milyen „sokat lendített Túrkeve ismertté tételében”. Már a külföldi, a francia, lengyel, erdélyi, kárpátaljai és az újvidéki testvérvárosokból is voltak vendégek. A juhászfesztivál idején pásztordalversenyt is szoktak rendezni.

Herbály Katalin a Hatkunság egyik települése, Kunmadaras Honismereti Egyesületét mutatja be.

Tóth Albert a megszokott módon, élvezetesen, gazdagon hivatkozik az elődökre, idéz a példaadó nagyemberektől, amikor a tájszemléletű beavatkozásokról beszél a Közép-Tisza-völgyben.

„A görög bölc, Thalész szerint a víz a legfontosabb őselem, »mindennek a princípiuma«”. „Találón jegyezte meg Széchenyi István: »a Tisza-völgy fajtánk bölcsője«. Jókai Mór is hasonlóan vélekedett: »a Tisza nemzője a magyar népfajnak.«” Szívesen idéz Győrffy István *Nagykunsági Krónikájából*. „Az itt élő ember nem sürgette a vizek lecsapolását. »Ha rajta állott volna, ma is minden úgy lenne, mint régen volt. A vízi életbe századok alatt belenőtt, s ma úgy érzi magát, mint a partra vetett hal.«”

Tisztázza az Abádszalók határában levő Mirhó-fok és az Ecségfalván levő Mirhó-torok szerepét. „A Nagykunság és a Nagy-Sárrét mocsárrengeteget az ún. Mirhó-hidrologiai tengely szervezte egységes vízrendszerré. Megtörténhetett, hogy a Mirhó-fokon kiáramló Tisza vize a Berettyó-Körös völgyeletébe is eljutott, mígnem máskor az áradó Berettyó vize a Mirhó-torok nevű lapon kilépve a folyó medréből Bánhalmáig, s a mai Abádszalókig folyt, s nem egyszer a Tiszába is beleömlött.”

A Mirhó-gát 1787-ben épült meg. Hitet tesz Széchenyi tevékenysége mellett. „Az 1846-ban elkezdődött Tisza-völgyi nagyszabású folyamszabályozási munkálatok (Széchenyi–Vásárhelyi-program) szükségszerű beavatkozások voltak a polgári fejlődés feltételeinek megteremtése miatt. A népességgyarapodás, az ipar, a mezőgazdaság és a közlekedés fejlődése mind nagyobb árvízmentes területet igényelt.” Ugyanakkor Széchenyi tájszemléletű nézeteit is hangsúlyozza: „A vízbajok megszüntetésének természetes sorrendje a szabályozással egybekapcsolt ármentesítés és az azt követő lecsapolás, amiket azután az öntözésnek kell betetőznie.”

Szentpéteriné Lévai Mária Kunhegyes helyi értékeiről, identitásáról szól. Miközben büszkén említi, hogy „Az Alföld legnagyobb befogadó képességű kéttornyú református temploma Hild József tervei alapján készült (1822–1843), az »Alföld katedrálisá«-nak is szokták nevezni.” Továbbá hangsúlyozza, hogy „díszítőművészetünk két legrangosabb eleme, a kunhímzés és a vert csipke is az elsők között vált értéktárunk részévé”.

A tiszafüredi Fodorné Hámosi Ágnes a papok, pedagógusok és könyvtárosok ismeretterjesztő tevékenységéről ír dolgozatot. Szorgos munkával húsznál is több személyt sorakoztat fel, akik fontos szerepet játszottak a település közéletében.

Rideg István Körmendi-kutató, a Körmendi Lajos-monográfia szerzője, illetve Körmendi Lajos összes műveinek egybegyűjtője és kiadója tömören összefoglalja a Nagykunság elkötelezett írója jelentőségét. 23 önálló kötete jelent meg. „Sírhelyén kőbe vésve áll a szállóigévé vált búcsúmondata: »Jó volt köztetek!« A berekfürdői díszkúton (Körmendi-kúton) van kőbe vésve egy másik szállóigéje, a simogató, dajkáló hazaszeretetének talán a legszebbik kézjegye: »Ha Berekben délibáb vár, / ne csodálkozz: / itt lakik a nyár.«”

Az évkönyv II. részében a történelem és a régészet kap helyet.

Cseh János szolnoki régész Törökszentmiklós, Tiszapüspöki, Szajol, Szolnok, Rákóczi falva, Kengyel térségében végzett kutatásokat. Kengyel környékén például a gepida fazekasság jelenlétét állapította meg, földbe ásott gepida házra lett. Tiszapüspökinnél gepida temető van. Léteztek erre i. e. 5. évezredbeli települések is. A keltáknak elszórt, apró településeik voltak. Szolnok mellett késő vaskori, kora népvándorlás kori emlékművek találhatók.

Selmecei László ígéretes című oknyomozó dolgozatot ír *Jászdózsa rejtélyei* címmel. Már a település neve is eredetileg *Dósa*, a Dávid név rövidített, becéző formája. És „lehetséges, hogy Dósa már 1322-ben fennállt”.

Bagi Gábor a Jászkun Kerület és Jászberény 1865. évi építési rendszabályáról tudósít. Érdekes és tanulságos is elolvasnunk, megtudnunk, milyen pontosan szabályozzák a középületek és kisebb lakok teleknagyságát, a szomszédtól való távolságot, az építkezés anyagát (tégla, vályog, de a „nyers föld” tilos), a tető anyaga cserép, fazsindely (nád csak kivételes esetben) lehet. Csak megjegyzem közbevetőleg, hogy Karcagon még ma is található szinte minden utcában nádtetős ház! A rendszabály meghatározza a szoba magasságát, a fő falak, a közfalak vastagságát. Kimondja, hogy a meglévő fonott vagy deszkakéményeket téglakéményekre kell cserélni, és minden hónapban seperni kell! A hamut tilos az utcára hordani, az udvaron gödörben kell tárolni. A kerítések szilárd anyagból készüljenek, hangzik a rendelet. A házaknál legyenek tűzoltóeszközök! A takarmányos kertekben tilos a pipázás. Tilos a szomszéd ház falához gyúlékony anyagot rakni. Tilos a szemetet az utcára hordani! (Lehet, hogy még ma sem tartják be mindenütt ezeket a szabályokat!)

Ország László „*Dédapám emlékére*” ajánlással Ország Sándor küzdelmes életútját írja meg hangulatosan, választékosan, 29 képpel illusztrálva. A dédapa 1916-ban önkéntesként vonul be a Nagy Háborúba. Megjárja a román, az orosz, az olasz frontot, majd vöröskatonára lesz, végül Horthy Nemzeti Hadseregének tisztje (1919–1928), a budai várban testőr őrmester. Mivel kenderesi lányt vesz feleségül, 20 éven át a kenderesi Horthy-kastély lakói lesznek. Ők vezették a gazdaságot, a konyhát. 1945-ben kitelepítik őket, 1947-ben térhettek vissza, és a kastélykert egykori kertészlakóiban élhettek halálukig.

Kovács János a két világháború mesterszállási emlékezetéről ír. „A mi kis falunkban 85 ember esett az első világháború kegyetlen vérvizatarában”. „A mesterszállási második világháborús emléktáblán 23 név szerepel, és 1989. március 15-én, a megyében először lett elkészítve, felszentelve és megáldva.” Fájó szívvel de nagy igazságot mond ki! „Hiszen talán nincs is olyan magyar család, amelyet a két szörnyű világháború valamiképpen

ne érintett volna.” „Legyen a múlt, a történelem életünk nagy tanulsága, az emlékezés pedig tisztességünk, emberségünk próbaköve.”

Hadnagy Imre József kunmadarasi gyerekként átélte 1956-os emlékeit szedi össze, és egészíti ki a felnőttkorban szerzett ismereteivel.

Besenyi Vendel a jászberényi 1956 emlékezetéről ír tárgyilagosan.

Az évkönyv III. blokkja a társadalomföldrajzé és a néprajzé.

Csatári Bálint az elmúlt két évtized alföldi változásairól értekezik. A kutató és egyetemi oktató az elmúlt két évtized súlyos agrárproblémáira világít rá. Bevezetőül rögzíti, hogy az Alföld „mezőgazdaságának piac- és népességeltartó képessége drasztikusan lecsökkent. A városok hagyományos élelmiszeripara, de az államszocializmus időszakában telepített ún. »részlegipara« is összeomlott.” „Nem erősödött meg kellőképpen, és így nem vált társadalmi változásokat gerjesztő erővé az alföldi identitás.” Leírja, hogy 1991-ben az országgyűlés határozatot hozott az Alföld régió »időszerű tájvédelmi és tájhasznosítási kérdéseiről«. Aztán „több mint száz elméleti és gyakorlati szakember részvételével, gazdag módszertani apparátussal, több mint ötven különböző szintű és tematikájú szakmai tanácskozás, érlelő vita után újragondolták az »Alföld-szindróma« szinte minden akkor aktuális vagy sokak szerint újjáéledő elemét.” „A táj egészét uraló mezőgazdaságban nem történt meg a »termelés – feldolgozás – értékesítés« láncok elvárható újjászervezése, az európai uniós támogatási rendszerek pedig a legjobb talajú térségekben monokulturális agrársivatagot teremtettek, úgy, hogy a kárpótlás révén kialakult kusza (és részleteiben ismeretlen) tulajdoni viszonyok miatt e támogatás egy jelentős része a régió termelő vidékeiről már évtizedek óta elköltözött kárpótoltt tulajdonosokhoz a városokba, vagy a fővárosba és környékére vándorol.” „S közben fokozatosan épült le az egykori mezővárosok színvonalas intézményrendszere, népességük csökkenése és öregedése folytán már alig rendelkeznek helyi társadalmi erőforrásokkal, energiákkal.” Csatári Bálint megállapítja, hogy „a mindenáron való terület- és településfejlesztési forrásszerzés vált az egyetlen céllá, úgy, hogy azoknak gyakran sem a környezeti hatásaival, sem a komplex térbeli (táji) externáliáival nem számoltak.” A záró gondolatok között megjegyzi, hogy „Nem következett be a valóságos regionalizáció.” „Az egyre nyilvánvalóbb állandó növekedést és mértéktelen fogyasztást fel kell váltania a szükségletek kielégítését szolgáló erős helyi gyökerekkel is rendelkező gazdaságnak” – írja. Úgy gondolja, hogy a jövőben „a felülről vezérelt rendszereket az alulról építkező [...], a helyi közösség önrendelkezését kiinduló alapnak tekinthető modellek váltják fel.”

Bagi Gábor humorosra veszi a korabeli sajtóból vett bőséges idézetekkel színesített történetmondást, amikor a jászkiséri futó betyárról, Borsos Sán-

dorról (1849–1877), az „Alföld réméről” ír. Dolgozata tiszta vadnyugatos alcímei is jelzik ezt: 1. Elindulás a bűn felé, 2. Hajsza az első elfogásig, 3. Az első elfogás és az első tárgyalás, 4. Szökés és a második tárgyalás, 5. A végső megváltás, a halál.

Fodor István Ferenc jászákóhalmi helytörténész jó stílussal magyarázgatja, értelmezgeti édesanyja megtalált füzetének tájszavait, kifejezéseit. Az *Egy tanyasi gazdaasszony feljegyzései (1951–1964)* azért is érdekes, mert az állattenyésztéssel és növénytermeléssel kapcsolatos események egyúttal egy tanyasi életvitelt is rögzítenek.

Örsi Julianna a család fogalmáról, szerepéről, jelentőségéről szólva megállapítja, hogy régen „az egyének, a családok elfogadottsága a közösség kontrollja alatt állott”. Az emancipáció azonban Magyarországon az 1970-es évekre már határozottan bomlasztotta a családokat. A gazdasági kényszer, az állam ideológiája ekkorra már legyengítette a család hagyományos patriarchális vezetését, a munkába állt fiatalasszony nem tudott már megfelelni például a parasztcsalád addigi stabil munkamegosztásának. A 20. század végére rohamosan nőtt a válások száma. Ez a gyerekevelésben okozta a legnagyobb kárt. Ráadásul az egyházak szerepének redukálása, a civil közösségek beszüntetése is hozzájárult ahhoz, hogy a felnövekvő nemzedék gyökértelemné váljon. „A mintaadás sem a családon belül, sem azon kívül nem biztosította a harmonikus családi életre való nevelést.” Örsi Julianna megállapítja: a család válságban van. Okosan sorra veszi a család alapvető funkcióit, ezzel igazolja az állítását. Biológiai: „egyre kisebb a gyermekvállalási kedv”, „Nő a gyermektelen házaspárok száma”. Gazdasági: a család már nem termelőegység, „nem történik munkába nevelés”.

Érzelmi nevelés: „A családban elmarad a nevelés és a mintaadás. A gyermek nem tanulja meg a családban az alapvető viselkedési normákat, erkölcsi szabályokat.” Megfelelő apa- és anyakép hiányában a gyermek arra következtet, hogy „nincs is szükség családra, házasságra”. „Elfogadja a szingli életmódot”. Társadalmi: „Mindez pedig a közösségben élés tagadását, az egyén szempontjainak eluralkodását jelenti össztársadalmi szinten.” Örsi Julianna a dolgozata végén megszívlelendő tanácsokat ad a korábbi rend visszaállítására. Például rehabilitálni kellene a családot, a házasság intézményét. Az iskola, az egyház, a média népszerűsítse, erősítse a jól működő család eszményét, segítse a közösségek működését.

IV. rész: Irodalomtörténet – tudománytörténet.

Rideg István arról értekezik, hogy „a globalista világ, a posztmodern kora nem kedvez a nemzeti értékeknek. Holott a szépirodalomnak – mint egykori középiskolai magyar–történelem szakos tanár mondom – igenis nevelnie kell: erkölcsre, öntudatra, nemzeti tudatra, a szépség felismerésére,

az illő nyelvhasználatra, stílusra, a hagyomány tiszteletére.” Azt tapasztalja, hogy az életkori sajátosságok és az érzelmi nevelés elhanyagolásával együtt a kíméletlen szelektálás olyan torzulásokhoz vezet, hogy például ma már, Arany János születésének 200. évfordulóján (1817. március 2.) védelemre szorul a *János vitéz* és a *Toldi*, a *Toldi estéje*, mert lekicsinylik, ócsárolják őket. János vitézről azt állítják, hogy a világa „Rambo világa”, a Toldi meg csak „farkastaposó, malomkő-hajigáló hős”. A szerző útbaigazítást ad a népi írók (például Veres Péter, Szabó Pál, Sinka István) értékeinek, hitelességének felmutatásához. A hitelesség mint érték dolgában a népi írók irodalmi szociográfiáival rokonságot mutató nagykunsági, karcagi alkotókra (Körmen di Lajos, Kárpáti Jenő, Erős András, Nagy Jenő, Bihari György, Kun Lajos) is felhívja a figyelmet.

Kovács János Serfőző Simont köszönti. „A zagyvarékasi tanyasi gyermekkortól hosszú és göröngyös út vezetett a Kossuth-díjig.” „Elkezdődik hazánkban az elidegenedés, a gyökértelenség, a hagyományok, erkölcsi értékek, vallás és kultúra lassú leépülése. Mára ennek a negatív folyamatnak keserű gyümölcssei tökéletesen megérlelődnek, mint azt napról napra szomorúan meg is tapasztaljuk. E változó, változatos kor élője, tanúja, kifejezője, vizsgálója, hű krónikása Serfőző Simon.” „A kezdetektől máig fontos szempont volt Serfőző Simonnak, hogy a sok tekintetben ma is hátrányos helyzetű vidék is méltóan legyen képviselve az irodalmi életben és a könyvkiadásban.”

Örsi Julianna tömören megemlékezik Kaposvári Gyula polihisztor egyéniségéről, a szolnoki múzeumvezetőről, az 1954-ben induló Jászkunság szerkesztőjéről, az ismeretterjesztőről, aki „a megye értelmiségét képes volt aktivizálni”.

Elek György (polgári nevén Ruzicska Ferenc) Kováts Mihály huszár ezredes életének elszánt, lelkes, szinte fanatikus kutatójáról, megírójáról, Póka-Pivny Aladárról (1881–1976) készít alapos, csaknem pozitivistá módszerű anyagismereten nyugvó tanulmányt. (Körmen di Lajos nem véletlenül adományozta Elek Györgynek a „karcagológus” állandó jelzöt!) Kováts Mihályra (1722–1779), az amerikai függetlenségi háború és polgári forradalom legendás magyar hőisére Magyarországon leghatékonyabban Cyrus Vance amerikai külügyminiszter irányította rá a figyelmet, midőn 1978. január 6-án visszaadták a magyar koronázási ékszeret, és beszédében megemléltette, méltatta őt. De hogy főképp Karcagon annyira népszerű lett (iskolát neveztek el róla, emlékhely emlékeztet a szülőföldjére, az iskola minden évben több napig tartó rendezvénysorozattal tiszteleg az emléke előtt), az leginkább Póka-Pivny Aladárnak köszönhető! Elek György méltó módon tárja elénk a gazdag életutat. Póka-Pivny kiváló műszaki szakember, kiváló úszó, „autómobilozó”, repülőpilóta, lapkiadó, szabadalmi bíró stb. volt.

A könyv V. része a határon kívüli kutatások köréből merít.

Örsi Juliannát az Amerikai Magyar Református Egyház 19–20. századi története is érdekli. Írásában először élénk tárja Amerika sokféle felekezetét, majd szól Kecskeméti Ferencről, aki 1881 és 1884 között az első református presbiteriánus magyar misszionárius volt New Yorkban. Majd a kivándorlók számának láttán nyomban az agyunkba villan, hogy nem sokat tévedett a költő József Attila a *Hazám* (1937) című szonettfűzér formájú politikai ódájában: „s kitántorgott Amerikába / másfél millió emberünk”. 1861 és 1898 között 319 303 bevándorló, 1899 és 1913 között pedig 1 030 114 magyar állampolgár indult el Amerikába, főképp a földhiány miatt, főleg az ország északi–északkeleti megyéiből. Az ismeretlen környezetben ismeretlen munkát végzőket honvágy gyötri, lelki egyensúlyuk helyreállításában nagy szerepet játszik a vallás, a közös szertartás. Az amerikai magyar egyházmegye először a német egyházmegye kebelébe tartozott, csak 1904-ben tagosodott be a magyarországi Duna-melléki Református Egyházkerületbe.

Rideg István az 1908 és 1914 között Amerikában, 1914 és 1921 között Túrkevéen, végül Debrecenben szolgáló Baja Mihály (1879–1957) református papköltő verseskönyveit elemzi, kijelölve a poéta helyét a magyar irodalomban.

Örsi Julianna Tókécs Béla (1912–1961) végvári lelkész nagykunsági, karcagi gyökereiről ír előadást, amely a református lelkész egykori szolgálati helyén, Végváron is elhangzik 2017. február 21-én. A pap a román rendőri zaklatás áldozata lett.

A VI. blokk összefoglaló címe: Oktatás – művelődés – kultúra. Ez a rész is kilenc szerzőt szólaltat meg.

Éliás János végzős gimnazista díjnyertes pályamunkájával a Karcagi Református Gimnázium könyvtárának rejtőzködő kincsei, muzeális értékű régi könyvei közül mutat be nyolc művet. Csak gratulálni lehet a körültekintő szorgalommal forgatott és 18 szakirodalmi segítséggel összeállított, elemzett pompás anyaghoz! Az iskola legrégebb kincse Thuküdidész legfőbb műve, *A peloponnészoszi háború*. „Történetírása azért olyan jelentős, mivel ő elsősorban a tényekre támaszkodott, melyeket gyűjtött és rendszerezett munkájában. A tényekhez való ragaszkodását igazolja, hogy a műben egyáltalán nem hivatkozik az istenekre.” „1528. szeptember idusán (azaz közepén) nyomtatták Párizsban, ezzel ez a könyv iskolánk legrégebbi hagyatéka. Az eredeti művet ógörög nyelvezete okán Laurentius Vallentis fordította latinra.” A tanuló a szakirodalomban utánajár annak is, hogy ki volt a könyv egykori tulajdonosa. „Az előzéklapok hibátlan állapotúak, az egyikén egy 1792-es »Georgii Csanády« (Csanády Györgyé) bejegyzés található, mely utal az akkori tulajdonosára, Csanády Györgyre. Csanády egy

18. században élt könyvgyűjtő nemes volt.” Közlebről: 1747 és 1793 között élt Bihar megyei főszolgabíró. Antonio Bonfini műve is megtalálható az iskolában. „A Thúróczy-krónika alapján dolgozva Bonfini 1497-ben fejezte be a *Rerum Hungaricarum decades* című művét, melynek címét »A magyarok történetének kezdetei«-ként lehet fordítani.” De az is kiderül, hogy ez „nem az eredeti kódex vagy annak másolata, hanem 1606-ban nyomtatták Hannoverben, Zsámboky János (Ioan. Sambubi) kutatásai és kiegészítései alapján.” Éliás János gondosan közli a könyvek állapotát, minőségét, kötését, méreteit, a borítók fakszimiléjét stb. Bemutatja továbbá Homoródszentpáli Nagy Ferenc fordításában és versbe szedésében (hogy a diákok könnyebben érthessék és tanulhassák!) Werbőczy István törvénykönyvét, melyet 1699-ben adtak ki Kolozsvárott. A karcagi történelemszerető diákok kézbe vehetik ezt a 15 × 10 cm-es régiséget, és olvashatják benne például az 1514-es paraszttörvényeket. Régies, veretes magyar nyelvezeten. De megtalálható a karcagi iskolai könyvtárban az első magyar regény is, Dugonics András *Etelkája*, amelyet Pozsonyban és Kassán adtak ki 1788-ban. A teljes címe a következő: *Etelka, egy igen ritka magyar kis-asszony Világos-váratt, Árpád és Zoltán Fejedelmink ideikben*. A szerző nem felejt el megemlíteni, hogy „a lábjegyzetben megjelenik a Kun Miatyánk a 384–389. oldalon”. Íme, az identitásra nevelés/nevelődés egyik lehetősége! Tudja ezt Éliás János is. Mert ezt írja: „A Kun Miatyánk is azért kerülhetett a lábjegyzetbe, mivel a kun nép az Árpád-korban nagy szerepet játszott.” Éliás János mintaszerűen vonja le a munkálkodása legfőbb tanulságait is: „számtalan kötet a peregrináció vagy hagyaték útján, diákok által került a gimnázium tulajdonába”, „a tanulás, ismeretterjesztés céljából”, „a könyvek által még jobban megismerhetjük a református alapítású iskola szellemiségét, mivel a kiemelt szerzők többségében protestáns vallást képviseltek, azon belül is a református felekezetet (Budai Ézsaiás, Budai Ferenc, Homoródszentpáli Nagy Ferenc).” Éliás János írása egyértelműen az évkönyv egyik legnagyobb meglepetése!

Örsi Julianna megvizsgálja a 19–20. századi külföldi iskolák, eszmememáramlatok hatását is a magyar református egyházra. Felsorolja Alexander Neil Sommerville törekvéseit az egyházi élet intenzívebbé, változatosabbá, hangulatosabbá tételére (vasárnapi iskola, missziói iskola, irodalmi önképzőkör, varróóra, tanítói bibliakör, házi istentisztelet stb.), továbbá az 1888-as magyarországi térítő útja helyszíneit. Még Túrkevéen is evangelizált, 3 ezer ember előtt. Majd szól a sokkoló Trianon utáni magyar megújulási mozgalomról, a belső missziói munka területeiről (igehirdetés írásban, szóban, valóságos nevelés a családban, az igehirdetés az iskolán kívüli egyesületekben, az egyháztagok rendszeres látogatása, szegénygondozás, szórványgondozás

stb.). Kiemelten foglalkozik az egy időben Karcagon is szolgáló, tragikus körülmények között elhunyt Pap Béla politizáló református lelkész (1907–1957) egyesületi, lapszerkesztői, irodalmi, illetve publicisztikai munkásságával. Részletesen ismerteti a *Társadalmi rendszerváltoztatás: Evangélium* (1934) című könyve koncepcióját, a szeretetre alapozott, theocentrikus evangéliumi szocializmus tartalmát.

Kovács János munkájának címe: *Györfi Sándor és a Mezőtúri Művésztelep*. Kimondja azt, amit a Nagyknuságban mindenki tud. „Művészete országosan ismert, alkotómunkája már bőven megérett a Kossuth-díjra.” Név szerint sorba veszi mindazokat, akik az elmúlt 35 év alatt „megfordultak a művésztelepen, alkotásaikkal erősítették, gazdagították azt”. Szép számmal vannak közöttük külföldiek is, akik szintén kíváncsiak voltak a szorgalmas mester viaszveszejtési módszerére. Van közöttük lengyel, mongol, udmurt, szlovák, cseh, kubai, ukrán, észt, holland, bolgár is. Említi, hogy Györfi Sándor még Nyíregyházán (Sóstón) is vezet alkotótelepet, sőt a horvátországi Lendván is. Kovács János felsorolja azokat a műveket, amelyekkel Györfi mester Mezőtúrnak alkotott. „A legjelentősebb (s talán legrégebbi is) az Újvároson lévő Kubikos emlékmű (1988).” Jelentőségét kiemelendő, idézi mellé Jókai Mórt. „Minden munkás előtt tisztelettel hajtom meg fejem, de a tiszamenti kubikosok előtt levett kalappal haladok végig, mert azok az Isten munkásai.” Említi többek között az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékművét (2006) is.

Fodor István Ferenc Jászkóhalma szülöttje, díszpolgára, Laki Ida festőművész életművéből szemelvényez, részben Losonczy Miklós, Pap Gábor, Egri Mária, Aradi Nóra művészettörténészek méltatásait is felhasználva.

Kovács János a dr. Draskovits Dénes-féle kerámiagyűjtemény keletkezéstörténetéről ír, amely „világszerte is egyedülálló”, hiszen a 433 kerámiából 250 darab Badár-alkotás. Az egykori mezőtúri polgármester a 45 éve gyűjtött kollekciót 2016. március 19-én egy szép ünnepély keretében Mezőtúr városának ajándékozta. „Badár Balázs (1855–1939) a magyar kerámiaművészet nagy, külföldön is elismert és méltatott alakja volt.”

Csatári Bálint a 2009-ben Karcagon elhangzott magyar kultúra napi ünnepi köszöntőjében nagyon frappánsan egy Kiss Benedek költőtől vett idézetből, hitvallásból kiindulva – „Asszonyról, Istenről, hazáról, Alföldül érzem, alföldül gondolkodom” – a szavakat sorra véve, fejti ki az emlékeit, véleményét. „Asszonyról gondolkodni mit jelenthet? A gyökereket, a termékenységet, a szerelmet, de egyúttal a jövőt is, hiszen valójában nekik köszönhetünk mindent. Az általam ismert karcagi asszonyok, felmenőim: dédanyám, nagymamám, nagynénéim, összes asszony-rokonaim valamenynyien csodálatosak voltak. Szépek és erősek. Szorgalmasak és családszerezők. Valóságos művészei a karcagi hímezésnek.”

Rideg István *Tájaink légkörében* című túrkevei kiállítását megnyitó beszédében Györfi Sándor szobrászművész szobrai, kisplasztikái, Papi Lajos fotóművész és dr. Tóth Albert biológus fotóit elemzi, értelmezi, részletesen, mert azok a „bennünk megindult szellemi erjedéssel a közös tájhazánk szeretetét szolgálják.”

Bán Andrea a Törökszentmiklóson S. Kovács Ilona által megnyitott *Kunok kincse: a kunhímezés* című kiállításról tudósít, amelyre Berekfürdő, Karcag, Kisújszállás, Kunmadaras, Kunhegyes, Túrkeve és Törökszentmiklós hímezői küldték el a munkáikat.

Örsi Julianna a *Generációk együttműködése* címmel egy sikeres túrkevei táborról ír, ahol jelen volt Jorma Attila finn szakember és török felesége, továbbá a vajdasági Kórizs József helytörténész, valamint Karácsony Sándor filmrendező is.

Nagy Anita a *Ki játszik ilyet? – hagyományápolás a Nagykunság népi gyermekjátékainak megismerésével* című nyertes pályázat programját ismerteti.

A kötet VII. egysége a sikeres projekteket mutatja be.

Örsi Julianna egymás után sorolja fel és értékeli őket. Ezek a *Kulturális értékek Jász-Nagykun-Szolnok megyében – rendezvény Abádszalókon*, *A Kunsághoz kötődő református lelkészek*, az *Emlékülés, konferencia, emléknap Túrkevéen*, a *Kikre emlékezünk az első világháborús emlékműnél?*, az *Emlékezet határok nélkül*.

Kovács János írása (*Mozzarella – Egy sikeres mezőtúri projekt*) a mezőtúri tejtermelő bivalytelep átadó ünnepségéről tudósít.

A VIII. egység a Könyvismertetések – könyvajánlók.

Szendrei Eszter az Örsi Julianna szerkesztette *Palástban – Nagykunszági és kötődő lelkészek bizonyágtétele igével, tollal, tettel a magyarságért* (Szolnok–Túrkeve, 2016) című könyvről ír recenziót. „Mégsem »provinciális« ez a kötet, mert amint a bemutatott sorsok is jól tükrözik, az emberi helytállás, a sorsfordító időkben való tette készség, a saját elvekhez, a hithez és a választott közösséghez való hűség átível falvakon, nagyvárosokon és tengereken.”

Gánóczy Ferenc az Örsi Julianna szerkesztette *Helytállás a hazáért, a családért – Jászkunszági emlékek az első világháborúból* (Szolnok–Túrkeve, 2017) című könyvet mutatja be. Azt mondja, ez „egy rendkívül korszerű könyv. Egy-két évtizeddel ezelőtt még az volt az általános vélekedés, hogy az átfogó, nagy lélegzetű történeti munkák képviselik a színvonalat. Ma már tudjuk, hogy a történelmi események lelkét, mélységét a mikrotörténeti munkák nem kevésbé ragadják meg.”

Szarka József a Barna Gábor által szerkesztett *Mortun falu. 800 éves Kunszentmárton. 1215–2015* (Kunszentmárton, 2016) című könyv ajánlója.

„A kötet a Várad Regestrumból származó idézettel indul, mely az 1213–1215-ös évek valamelyikéből tartalmazza Kunszentmárton első említését. A jogesetben a két peres fél között a békekötést többek közt a Zounuc provinciából való Michael, Mortun falu ispánja (comes de villa Mortun) és a Pou faluból való Modrus segítik.” A könyv, „várható, hogy megkerülhetetlen szakirodalom lesz a Várad Regestrummal foglalkozó, vagy azt forrásként használó kutatók és egyetemi hallgatók számára, és reméljük, hogy tartalma valóban bekerül a helyi iskolák tananyagába is.”

Bathó Edit *A Jászkunság 1699-ben – Pentz János összeírása a Jászkunságról* című könyvre irányítja a figyelmet. „A Pentz János által készített összeírás fontos dokumentuma a 18. századi Jászkunság történetének, gazdálkodásának, életmódjának.” „Az ügy jelentőségét jelzi, hogy négy város múzeuma fogott össze kiadására: a Jász Múzeum – Jászberény, a Györffy István Nagykun Múzeum – Karcag, a Kiskun Múzeum – Kiskunfélegyháza és a Thorma János Múzeum – Kiskunhalas.”

Vincze János Farkas a *Kiss Ágoston jászladányi tanító naplója (1823–1869)* című művet ismerteti. Az impozáns kötet, mint mondja: „egy jászladányi ember szemszögéből mutatja be a világot. Egy olyan világot, amely éppen jelentős változásokon megy át. És egyben egy országot is, szűkebben pedig egy falu életét is, amelyek szintén e hatalmas változások részei voltak.”

Kovács János Rideg István Körmendi-monográfiájáról ír recenziót. „Leginkább talán és legtömörebben, »képileg« Papi Lajos fotóművész barátunk tapintott rá a trilógia lényegére, igazi aprólékos szépségére és értékeire, amikor a könyvbemutatón azt mondta nekem, hogy Rideg Pista szinte minden fűszálat megírt, beleírt a könyvbe, amire Körmendi Lajos az életében rálépett.”

Kovács János Ötvös Lászlót, illetve *Kunmadarasi Bibliás Krónikáját* dicséri. „2015-ben jelent meg, éppen a szerző 85. születésnapján”. „Dr. Ötvös László lelkipásztor, költő, író és Biblia-gyűjtő sok ember rokonszenvét, szeretetét megérdemelte hosszú, alkotó, könyvekkel kísért életpályáján, amely még hosszú és gyümölcsöző legyen.”

A kötet IX. része a civil szervezeti élet teendőiről szól.

Örsi Julianna készíti el a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület 2016. évi beszámolóját, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület 2017. évi munkatervét, a Túrkevei Kulturális Egyesület 2016. évi beszámolóját, valamint a Túrkevei Kulturális Egyesület 2017. évi munkatervét is.

A kötetzáró X. rész egy nekrológ.

Rideg István búcsúzik benne elhunyt tanártársától, Kádár Páltól: *In memoriam Kádár Pál (1931–2017)*.

Ennek a szép és jó – írásokban és illusztrációkban is gazdag – kötetnek a megjelenését a Magyar Művészeti Akadémia és a Reformáció Emlékbizottság támogatta.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az olvasók betekintést nyerhetnek a Jászkunság és más honismereti munkák kiadását vállaló Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület és partnerszervezete, a Túrkevei Kulturális Egyesület munkájába és terveibe. Ezúttal legújabb kötetünket mutatja be az alábbiakban egyik szerzőnk. Bízom benne, hogy kedvet kapnak a kötetek olvasásához. Keressék az interneten az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Periodika Archívumában: epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1969&id=03002; vagy az egyesület honlapján: www.wordpress.jnszmt.hu, illetve a kötetben megjelölt szerkesztőségben.

Beérkezés időpontja: 2017. 12. 07.

Elfogadás időpontja: 2017. 12. 09.